

הלכות יום הכפורים סימן תרכב תרכג

כג כגאר הגולה

ב ברכותא מילה ליה
ג טור ד שם, וכן
קתב קרא"צ
הפירוש והר"ן
קצות ב השב
ה טור וס"ד ו ר"ן
ז ב"ח"ו ד"ק
ק"ס וע"ז שם

א א"ח ב קרא"צ
ק"ס ת"מ סוף
יומא גמירושלמי
ק"ל ש"ק בתרא
וסג"ת וק"ב ש"ס
ה"ר"ף ושאר פוסקים
ג ב"ח"ו ס"ד וס"ד
לדבריו סג"ת
ק"מ"ו ע"ז

ב ימוציאין ספר-תורה (ו) וקריין שלשה (ז) בפ"ש (ח) ונהשלישי
מפטייר (ט) ביונה יומים 'מי אל כמורה' (ט) ומכרה לפניה ולאחריה, 'ואם חל בשבת מוכיר פה
של שבת וחותר בשל שבת: הגה (י) ואין אומרים (ז) 'על התורה ועל העבודה' במנחה (הג"מ ס"ף הלכות י"ב
ומהר"ל ומהג"מ הגמ"ע): ג [*] 'ואם חל בשבת' (יא) אומרים 'צדקה' 'ואומרים 'אבינו מלפנינו':
הגה ובמדינות אלו (יב) אין אומרים (ה) 'צדקה' (יג) ולא 'אבינו מלפנינו': ד (יד) 'אין נושאין פנים
במנחה ביום-הכפורים. וכהן ששעבר ועלה לדוכן, הרי זה (טו) נושא בפניו ואין מורידין אותו:

תרכג סדר תפלת נעילה, וכו' ר' סעיפים:

א לנעילה אומר 'אשרי' וקדיש ואינו אומר 'וקא לציון': הגה וכבר פתחתי דהמנהג במדינות אלו לומר
'אשרי' 'וקא לציון' (א) קדם נעילה: ב 'זמן תפלת נעילה (ב) פשהחמה בראש האילנות, כדי שישלים
אותה סמוך לשקיעת החמה. וצריך שליח-צבור לקצר בפסליחות ופסיקים שפאמצע התפלה, וגם אין לו

שערי תשובה

[*] אם חל בשבת כו'. ע"ל סימן תתקצ"ח שם פתחתי ק"ס על העדים
שלא יאמר אדם ק"ס צדקה. וצ"ח מ"ש שם ובכ"ח סימן זה:

לגלות ענה פ"ך לא גלה ענות צומתינו. וי"ט"ו ק"ב הטעם, דנפשו של אדם חשקה בפעולות ט"ז מכל העבודות, ע"כ צומחין ע"ז ביה"כ שהוא
יום קדוש ונזכר, ע"כ. וכן במיתת בני אהרן, להורות שלא להקל במקצת שלא נמצאו בהם אזהרות כמו הנזכר ואביהוא, פ"ב: (ג) ביונה. לפי
שש בו פה התשובה, ואין יכולין לברת מהשי, לבוש: (ד) על התורה. פ"י אנו אין מהנהג כמ"ש השיע אלא אין אומרים כלל על התורה
ועל העבודה רק חותמין כגון דוד. אם אין שהות, ודגל א"מ להתחיל נעילה במנחה. וע"י סימן תרכ. וטוב לומר מעט פסליחות בנסת מטרב
במדינה, אחרונים: (ה) צדקה. דקח"ב בו משפטיק תהום רב, ואנו מקשים רמזים ביום-הכפורים, לבוש:

כגאר היטב

(ג) עריות. התוספות במגלה פ"ך לא קתבו הטעם, פ"כ"ל שהנשים
מקשטות לקבור היום. וכמנ"ש איתא: כשם שהקב"ה הנהיר שלא
לגלות ענה פ"ך לא גלה ענות צומתינו. וי"ט"ו ק"ב הטעם, דנפשו של
יום קדוש ונזכר, ע"כ. וכן במיתת בני אהרן, להורות שלא להקל במקצת שלא נמצאו בהם אזהרות כמו הנזכר ואביהוא, פ"ב: (ג) ביונה. לפי
שש בו פה התשובה, ואין יכולין לברת מהשי, לבוש: (ד) על התורה. פ"י אנו אין מהנהג כמ"ש השיע אלא אין אומרים כלל על התורה
ועל העבודה רק חותמין כגון דוד. אם אין שהות, ודגל א"מ להתחיל נעילה במנחה. וע"י סימן תרכ. וטוב לומר מעט פסליחות בנסת מטרב
במדינה, אחרונים: (ה) צדקה. דקח"ב בו משפטיק תהום רב, ואנו מקשים רמזים ביום-הכפורים, לבוש:

משנה ברורה

עקשו איתמי: (יב) אין אומרים 'צדקה'. דכתב בו 'משפטיק
תהום רב', ואנו מקשים רמזים לפני השם יתברך ביום-כפור
[לבוש]: (יג) ולא 'אבינו מלפנינו'. שהוא שאלת צרכים ואין
שואלין בשבת. בחל אומרים, (יז) אם לא שהתמן קצר וצריך
למחר כדי להתפלל נעילה ביום. וטוב לומר מעט פסליחות בנסת
מטרב במדינה: ד (יד) אין נושאין פנים כו'. ע"ז סימן קכ"ט
שם מבאר פ"ך פ"רטיק: (טו) נושא בפניו. ע"ז לעיל בסימן קכ"ט
בה"ה דמשע"ז זה יש נזכרין לומר 'אלהינו ואלהי אבותינו' וכו',
והוא הדין ויש לומר א' שיש שלום ולא 'שלוש רב', ובמבאר
בסימן קכ"ט בסופו, דחד דינא להו. פ"ח אחר עלה לדוכן ושאר
ההנהגים עקרו רגליהם בפעולה וצדן לא עלו, טוב הפ"ך שצ"א
בפיתח-הכנסת ולא יעלו עמו [ברכי יוסף]:

א (א) קדם נעילה. כדי להפסיק פה בין תפלת מנחה
לתפלת נעילה: ב (ב) פשהחמה בראש האילנות. הוא
(ג) איתא זמן קדם תפלת השקיעה. ומה שכתב שישלים סמוך
לשקיעת החמה, (ג) הנה סוף שקיעה שהוא צאת הכוכבים,
וסמוך לזה הנה מעט זמן קדם צאת הכוכבים. (ג) ויש אומרים
שיכולין להאריך ולהמשיך בתפלת נעילה גם בלילה, ואף-על-
פי שהעקר פסב"א הראשונה, מפ"ל מקום עקשו שנהגין
בפסב"א אחרונה אין למחות בנדן, (ד) ומפ"ל מקום צריכין על-
פ"ל פנים לומר ולהתחיל (ה) בעוד היום גדול, וגם יתברך לומר
החרו "היום פנה, השמש יבוא ופנה" (ו) קדם הערב

שער הצידי

(1) וכונתם, כי האדם חושב פמה פעמים לאש את עצמו שאין יכול לתקן בשום אופן ועל-כן יתנהג סמיד באופן אחד, ואם יגור עליו הקדוש-ב"ח הוא
למות ונח. אכל טעות הוא. שסוף דבר יקרה. כל מה שהקדוש-ב"ח הוא רוצה מנפשו שיתקן מברך הוא לתקן, ויבוא עוד פעם ופעמים לעולם הנה
ובעל-כרחו יבנה לתקן, ואי-כ"ן לפה לו כל העמל למה ולקבל חבטו הקבר ושאר צרות ולחזור עוד הפעם? וראיה מיונה, שהקדוש-ב"ח הוא רוצה
מאתו שילך ויבוא, והוא מאן ביה ונס לים, קיום שלא לענה עליו עוד המשכנה לנבאת פ"דע, וראינו שנוקב"ע בים ונקבל ע"ד הנה שם במעין
כפה ימים, ולפי הנראה בודאי לא יוכל להקדים דבר השם יתברך, ומכל מקום ראינו שסוף דבר היה שרצון השם יתברך נהקם וילך ויבוא, פ"ח הוא
האדם בענינו. וזהו שאמרו באבות: ואל בטיחך יצרך שהשאל בית מנוס לך. שעל-כך אשה נוצר וכו': (1) כי הקדוש הנה קאי גם על התורה,⁶
ועל-כן אם נזכרן שחולקים לטקום אחר לקרות בפרה וחרדים לבית-הכנסת להתפלל יש לומר קדיש אחר אמירת המפטייר [פ"ע בשם רע"א]:
(2) טור: (ט) נאב"י: (1) פרימגדים: (2) בית-יוסף: (3) בית-יוסף בשם הגהת ממוני: (4) אחרונים: (5) מגן אברהם. ואף-על-פי שהט"ו מפרש דכונת
המסבר שקיעה ממש [אך השמש בראשי אילנות הוא הצי שעה קדם, ומה שכתב 'סמוך לשקיעה' הנה סמוך ממש], הוא בעצמו כתב שהעולם אין
נזכרין פ"ן אלא מסימין עם צאת הכוכבים פ"דע השיר, וכל האחרונים [דה"ח והג"ח] ומוט"א העמיקו פ"ן להלכה: (א) ב"ח, ומוקא גם
במגן-אברהם וש"א: (ד) בן-אברהם וש"א: (ה) א"ך לא יקרה קדם פ"ל המנחה ובס"ח: (1) ואם נחאמר יאמר 'היום פנה, השמש יבוא ופנה' וכו':

הַלְבוּת יוֹם הַכַּפּוּרִים סִימָן תְּרֻבָּג

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו']
[קָרִיב שְׁלֵשָׁה].⁴

4 ומי שאינו מתענה האם רשאי לעלות לתורה כתפילת מנחה, כתב בשו"ת רעק"א (מהדו"ק סי' כד ובמפתחות שם) שאם הל' יום כיפור בשבת כדראי עולה וכיון שגם ללא יום כיפור היו קוראים בתורה, אך כשיום כיפור חל בשאר ימות השבוע הסתפק רעק"א בדבר, שכן אם חיוב הקריאה הוא מצד קדושת היום, יכול לעלות גם מי שאינו מתענה, אך אם חיוב הקריאה הוא מצד התענית לא יעלה, ובשאר תעניות ציבור שלא עולה לתורה מי שאינו מתענה, ונשאר בצי"ע. מאידך, המרחשת (ח"א סי' יד) כתב שלקריאה בתורה לכהן ולוי יכול לעלות גם מי שאינו מתענה, כיון שהקריאה היא מחמת קדושת היום, אבל לשלישי שהוא גם המפטיר בנביא לא יכול לעלות מי שאינו מתענה, כיון שההפטר הוא מחמת התענית. והוסיף, שאף כשהל' יום כיפור בשבת שגם לולא יום כיפור היו קוראים במנחה, לא יעלה לשלישי, מפני שאין הפטרה בשבת במנחה.

[משנ"ב ס"ק י']
הַכַּפּוּרִים הַחַיִּים שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂה בֶּן [ט"ז, ע"ש"ז].
7 והוסיף בשעה"צ לעיל (סי תקפד ס"ק ז), שאף שמהמג"א (שם ס"ק ג) משמע להיפך, מ"מ כמה אחרונים העתיקו כדברי ה"ט"ז.

[משנ"ב ס"ק יא']
שְׁהוּא שְׁאַלְתָּ צְנָקִים וְאַיִן שׁוֹאֲלִין בְּשַׁבָּת.⁸
8 ואף שאומרים בקשות וסליחות בתפילת עמידה של ראש השנה ויום כיפור גם כשחלים בשבת, ביאר הא"ר (סי תקפד ס"ק ז) שכיון שנהגו לאומרן כשחלים ביום חול נחשב כמטבע הברכה, אבל אבינו מלכנו שהוא שאלת צרכיו ואינו באמצע הברכה, אי אפשר לומר שהוא ממטבע הברכה, ולכן אין לאומרו.

[משנ"ב ס"ק יב']
וְכַמְבָּאָר בְּסִימָן כְּזוֹ בְּסוּפּוֹ, דְּהָד דִּינָא לְהוּי.⁹
9 וראה ברמ"א שם שכתב שיש אומרים שבתפילת מנחה של שבת יש לומר ישים שלום, ואף שאין בה ברכת כהנים, כיון שבישים שלום אומרים באור פניך נתת לנו שהיא על התורה, ובשבת במנחה קוראים בתורה.

סִימָן תְּרֻבָּג סֵדֶר תְּפִלַּת נְעִילָה

[משנ"ב ס"ק ב']
בְּתְפִלַּת נְעִילָה גַם בְּלִילָה¹ וכו', בְּעוֹד הַיּוֹם גְּדוּלָּה.²
1 ואם לא התפלל כלל נעילה, כתב הפמ"ג (סי קח משב"ז ס"ק ה) שמתפלל במוצאי יום כיפור פעמיים ערבית, ואם לא התפלל גם מנחה תם נעילה, משלים את שתייהן במוצאי יום כיפור [דהיינו שמתפלל שלש פעמים]. כיון שזמן מנחה ונעילה חשוב כאותו זמן, וכן הורי הגר"י קניבסקי הגר"ש אלישיב (שאלת רב עמי' שטע), מאידך, הקפ החיים (שם ס"ק יב) ובשו"ת שבט הלוי (חיד' סי' יג, ח"ה סי' טו וחיד' סי' פ) כתבו בשם המחזיק ברכה (שם ס"ק ג) שלתפילת מנחה של יום כיפור יש תשלומין במוצאי יום כיפור, אך לנעילה אין תשלומין.

ומי שנדרם התעורר סמוך לזמן נעילה, ויש לו זמן להתפלל או מנחה או נעילה, הורה הגר"ח קניבסקי (דרך שיעה ח"א עמי תקלח) שצריך להתפלל מנחה ולא נעילה, כיון שזו חובה של כל יום.
2 והמנהג בארץ ישראל, כתב בספר מקראי קודש (ימים נוראים סי' נא) שמתחילים תפילת נעילה בפלג המנחה שהוא כשעה ורבע [בשעות זמניות] לפני שקיעת החמה, כיון שאם יתחילו כשהחמה בראש האילנות ונשארו רק חצי שעה עד לשקיעת החמה, וכן כתב הכף החיים (ס"ק ז) בשם המאמר מרדכי (ס"ק א) שכך מנהגם ברוב השנים. והוסיף הכף החיים בשם שו"ת רב פעלים (חיד' סי' ה ד"ה ולפי"ז), שמה שכתב השו"ע שיש להתחיל כשהחמה בראש האילנות, הוא רק למצוה מן המובחר, מאידך, הגר"ח קניבסקי (מנהגו בית הכנסת חז"א פרק שישי הע' כו) דורה שיש להתחיל כשעה לפני השקיעה, כיון שלפני זה יחכן שהוא לפני זמן תפילת נעילה שזמנה רק משהחמה בראש האילנות, אכן, בקיצור הלכות מעדים (להגרי"ש דבליצקי, דיני תפילת נעילה סי' ב) כתב שבארץ ישראל המנהג להתחיל מפלג המנחה, כיון שהמנהג שהכתנים נושאים כפיים זמנן נשיאת כפיים הוא קודם השקיעה, אך במקום שלא מקפידים שתהיה נשיאת כפיים אין להתחיל נעילה לפני כשלוש רבעי שעה לפני השקיעה.

וכשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' ער) כתב שהקריאה ביום כיפור במנחה היא מצד קדושת היום, ולכן גם מי שלא מתענה יכול לעלות, וכן כתב בשו"ת חתם סופר (א"ח סי' קנו) לענין תשעה באב, שגם מי שאינו מתענה יכול לעלות לתורה, כיון שחיוב בשאר עניני היום, וגם שהקריאה היא מחובת היום, ולדבריו דא הדין שביום כיפור יכול לעלות, והשדי חמד (אסיפת דינים מערכת יום כיפור סי' ב אות ז) כתב שלולא דברי רעק"א הנ"ל נראה שיכול לעלות גם במנחה, כיון שמצוה לחולה לאכול ביום כיפור, ואכילתו נחשבת עינוי, וגם יש לתמר שדו"ב הקריאה הוא מצד קדושת היום.

ואם אוקר פחות פחות מכשיעור, כתב המרחשת (שם) שיכול לעלות גם למפטיר אף לדעות שהקריאה מחובת התענית, כיון שהאוכל פחות מכשיעור נחשב מעונה. וכן הורה הגר"ש אויערבך (ששי"כ פליט העי קכב ובח"ג שם הע' קטו) ובהלכות שלמה (ראש השנה פ"ד אררות הלכה הע' 28) הוסיפו שאמר בעל פה, שגם מה שכתב המרומוי שדה (יומא עג. א) שגם כשאוכל פחות מכשיעור אינו נחשב מעונה, לא קיימא לן להלכה כדבריהם. והעת הגר"ש אלישיב (שבת שבתון עמי' רמא) שדברי המרחשת הנ"ל נאמרו דוקא אם אינו מרבה באכילת פחות מכשיעור, אבל אם אוכל הרבה עד שכמעט אינו מרגיש את העינוי, אף לדברי המרחשת אינו עולה לתורה. וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תרי"ח ס"ק ו').

ולענין מי ששתה מלא לוגמיו מים מרים, הורה הגר"ש אלישיב (שם) שיכול לעלות לתורה, שנחשב עדיין מעונה כמו האוכל פחות מכשיעור שיכול לעלות לתורה כיון שלא נחשב שעקר את התענית.

[משנ"ב ס"ק ז']
בְּקָרְשֵׁת צְרִיזוֹת.⁵

5 ומי שחשוד על כך, כתב לעיל (סי' קלח ס"ק ה) לנבי קריאת פרשת העריות (בסדר פרשיות השבת), שיהיה החזן שלא יעלו אותו לקריאה זו, וראה מה שכתבנו שם.

[שעה"צ ס"ק ז']
כִּי הַקָּדִישׁ הָזֶה קָאֵי גַם עַל הַתּוֹרָה.⁶

6 במשנ"ב שלא אומרים את הקדיש מיד אחרי קריאת התורה, כתב במשנ"ב לעיל (סי' רצב ס"ק ד) שאם יאמרוהו אחרי קריאת התורה שוב לא יוכלו לומר עוד פעם קדיש קודם שמונה עשרה, כיון שאין כמה להפסיק בין הקדישים, שאף שאומרים את הפסוק ידללו: ומי אין זה נחשב להפסק, כיון שהוא רק פסוק אחד, ואף שאומרים גם את המומר 'לח' הארץ וגו' אין זה נחשב להפסק כיון שאינו מעיקר הדין, ולעולם ראו להסמיך את הקדיש לשמונה עשרה, וראה עוד מה שכתבנו שם.

הלכות יום הכיפורים סימן תרכג

למשך התפלת נעילה כל תבה ותבה פרוץ שמושך בשאר תפלות. כדי שיגמר (ב) [ב] יקדם שקיעת החמה. (א) (ואמר במקום 'תכבו' 'תחכה') (טו): ג האם חל בשבת (ד) מזכיר בה של שבת, (ה) אבל בודאי שלאחר התפלה אין מזכירים בו של שבת. והנה מלי נחיד, אבל שלישי-צבור פיון שאומרו בתוף תפלתו מזכיר בו של שבת. ואם לא הזכיר (ג) (ו) בזה, אין מחזירין אותו: ד 'אומר 'תתיר' (ז) כמו במוסף: ה [ח] (ה) 'נושאים בפנים בנעילה' (והפנה במדינות אלו (ז) (ט) שלא לשא בפנים. (י) (ואמרים (ד) 'אבינו מלכנו'): ו בסוף התפלה אומרים (ה) (יא) שבע פעמים ה' הוא האלהים (ופעם אחת ישמע וישאל וישלש פעמים 'פרה שם כבוד מלכותו לעולם ועד') (מנהגים. ועין לעיל סימן סא). (יב) (ותקעין תש"ת: הנה ניש אומרים שאין לתקע רק תקיעה אחת (מרמי והגיש סף הלכות י"ב אחרון, (יג) וכן נהגין במדינות אלו. ותקעין לאחר שאמר

ד קרי יתנו עם כיישקמי דאמר נפילת שער היב דכינו סיה ה מפרא דכי דחושב דן לו שבת כיד ו מהאיש ותשרידי עם יפאר פוקעס ז טור ח משנה פניתי כיו ט סמא שפיל פתננו יתודה בו דצנח

שערי השוקה

[ב] קדם. עכ"ט. וכתב בגיב סימן לג שיש לבטל המנהג שהקרי מליק גלות ביה"כ לנת תפלת נעילה, וכתב שבטל המנהג בק"ק יאספלא ובקראק רק הוצרכו שישקטל תורת שער הוללות מערב יה"כ להקטירם מנסוים בקר בהג"י דהר"י שכתב דשבות מקום מצוה, ואם כבר גבר חשקו קדם שהתפילו המבוי נעילה בלתי או מקרי צדו צדו ונתחל להם כ"י, אבל אם המבוי כבר התפילו לצדו הש"י פנדיא ימצא פ"א וליק מעדי"כ יש למחות בדם, ובטוב שלא יאכזרו פייטים וקליחות ולקטעו מש"י ולא ישעו ובר האסור לרב הוסיקס, ע"ש: [א] נושאים בפנים כ"י, ועין שאלת יעב"ץ סימן נא ט"ש בזה. ועינין אמרת א"מ כי בדגול כרכה שפר"מ כתב שישאלת יעב"ץ עד הלילה האריך אכור א"מ, שפעם שלבמחלה י"ל א"מ בפלה ע"ש, ובאמת שלשון זה הוא פתגמי"י ה"קא בבי" שם, ומ"ס נראה שאינו רק למקרא וטעו לעצמם ס"פ, אבל פשיטא שאם ארע שצדין יום יאמרו אותו ביום אפילו בשבת קמ"ש בגמ"א:

באר היטב

(ב) קדם. ונהגין ששמיטיכין עם בלילה, אך צריך לזהר להתחיל בעוד היום גדול, וחרו סוים יפנה כ"י צריך לומר קדם הערב שמש דאל"כ דובר שקרים לפני ה', ט"ז ומ"א: (ג) בזה. כלומר שלא הזכירו בודאי יצא פיון שהזכירו בהפלה, אבל אם לא הזכיר עקב קלל מתוך צדו, או"ו, מ"א: (ג) שלא. והשעם, שלעולם מסמיין אותה בלילה, ואין עבודה בלילה, לבוש, ומקרי"ל פ"ב: ואפילו אחר עד הלילה נושאים בפנים, אבל האחרונים כתבו דיש לבטל המנהג, שאין נשיאת כפים בלילה, ומ"ס אומרים אלהינו כרכנו ובר הבזה אין קפידא כ"כ, עמ"א: (ד) א"מ. אפילו חל בשבת וצדין יום הוא, מ"א, ע"ש: (ה) ז' פעמים. השעם, ללחות השכינה שמתעלה לעלות למעלה טשכבה ריקיעים: (ו) ותקעין. סימן ללכות השכינה למעלה שנאמר עלה אלהים פתוצעה, וזכר לתקיעות יובל שהיתה בי"ב. ותוספות פתבו, להתראות שהוא י"ט

להרבות בסעודה, לכן יפקודו איש את אחיו בצאתו מבהכ"ז פרוץ שאומרים בשבת יר"ט, מ"ט"ט. ותקעין אפילו חל בשבת, אע"ג דלא הבדילו בתפלה צדין מ"ס פיון שפקד עבר היום התקיעת שופר חכמה ואינה מלאכה לא התמיד בה, טור. ואין הדין וההפך מסתלק צד שישלימו ישאלו קנדיקס, ת"ה סימן רצ"א:

משנה בדרורה

הפסוקים: (ו) בזה. כלומר בתוף הודוי, (ז) אבל בתוף התפלה הזכיר וזכר אין מחזירין אותו; (ח) אבל אם לא הזכיר שבת פלל, או בין נחיד בין שלישי-צבור מחזירין אותו: ד (ז) כמו במוסף. ובמקומות שאומרים 'עצריצף' במוסף אומרים גם-כן בנעילה. ופוחתין הארון (ט) לכל תפלת הנעילה: ה (ח) נושאים בפנים בנעילה. והנה (י) אם הוא צדין יום, אבל (יא) אם כבר חשקה אין נושאים בפנים, דאיתקש נשיאת-פנים לעבודה, דכתיב "לשרת" וזכרנו בשמנו", ועבודה הוא דוקא ביום, ולכן אם הזמן קצר (יב) יאמרו הפסוקים אחר התפלה כדי שיהא נשיאת-כפים ביום: (ט) שלא לשא בפניו. ואפילו אם הוא (יג) צדין בודאי יום, (יד) מפני שפכה פעמים נמשך סוים התפלה עד הלילה, לפיכך נהגו שלא לשא בפנים בשום פעם, וכתבו האחרונים, דמכל מקום אלהינו ואלהי אבותינו כרכנו בכרכה' וכ"י וכן ש"ס שלום' אומרים ואפילו הוא לילה, שבתה אין קפידא פל"ק, לפי שהתחלת התפלה הנה ביום: (י) (ואמרים 'אבינו מלכנו'. ואפילו (ט) חל בשבת, ואפילו הוא צדין יום, מפני שהוא גמר דין: ו (יא) שבע פעמים. השעם, ללחות השכינה שמתעלה לעלות למעלה משכבה ריקיעים: (יב) (ותקעין) וכ"י. השעם, (טו) שהוא סימן ללכות השכינה למעלה, שנאמר 'עלה אלהים פתוצעה'. (יז) ומתו לתקע אפילו אם חל בשבת גס"כ, (יח) ואף-על-גב שצדין לא הבדילו בתפלה, מכל מקום פיון דחכמה היא ואינה מלאכה לא אהמור בה רבנן פלי האי, ואפילו אם היא בין-השמשות מת"ט, דהוא שבות לצדו מצוה¹⁴, (יט) אבל אם הוא בודאי יום אסור לתקע: (יג) וכן נהגין

שמש, דאם לא-כן הוא פדובר שקרים לפני ה': (א) (ואמר במקום 'תכבו' 'תחכה') (טו) וכן יאמר 'בספר סוים וכ"י תכר ותחם", כי בנעילה הוא חתימת הגנרדין שנכתב בראש-השנה על בני-אדם לטוב או לרע. ויודו מאד בתפלה זו, כי תכלית כל העשן-מי-תשובה הוא יום-הכיפורים, ותכלית יום-הכיפורים הוא תפלת נעילה, שנהפך הולך אחר החתום, ואם לא עקשו אימתי, ולכן אף אם חלש הוא מחמת התענית, מכל עקום גאור קגבור תלציו להתפלה במושקה נכה וברורה וילקבל על עצמו גרדי הששיבה באמת, ובפא לטהר מסייעין אותו ויחם בספר היום טובים. יש לבטל המנהג שהעבריים מדליק הנרות לצדו אמירת פיוטים בנעילה, אלא הנרות הדולקים יפזרם בכל בית-הכנסת, דזה הני רק שבות דשבותי, וכן שמשערי-יום-הכיפורים יומין עפ"ם לזה, וגם שהנה נכון שמה ביום-הכיפורים יתנה איה דבר משמת רבוי הנרות, כבדי שלא יבוא חס ושלום לידי שרפה. אחרונים: ג (ד) מזכיר בה של שבת. פרוץ שמופיר בשאר תפלות היום¹⁵, שהרי צדין יום שבת הוא, ואפילו אותם הפסוקים בשאר תפלה זו בלילה, כיון שהתחילו מבעוד יום צריך להזכיר של שבת: (ה) אבל בודאי שלאחר התפלה וכ"י. כיון שפקד סים בכה שבת, והנה 'אתה בחרתנו' שחזתמין 'מקדש השבת', ולא טעינו הזכרה אחר סוים הכרכה, ולכן השלישי-צבור פיון שהוא אומר הודוי בתוף התפלה צריה להזכיר של שבת באמה הקדלת אנוש מראש' וכ"י פרוץ שמופיר בו של יום-הכיפורים, וכמו כל ברכת 'אתה בחרתנו' שהוא מזכיר בה של שבת ושל יום-

שער הצידין

(1) מגז'אברהם ושי"א: (2) ובשלישי-צבור דוקא אם טעה ולא אמרו בתוף התפלה ששקול רם, אבל אם לא אמרו בתפלה שכלחש אין מחזירין אותו, וכמבאר בסוף סימן קכו פמ"ג: (3) מקנהם: (4) פקנהם אחרונים: (5) ואפילו אם הוא בין-השמשות צריך ציון, דאיתקש לשרות, ובשרות פיון דוקא יום כבוד ופמ"ג. והנה ידוע שיש פרי בין-השמשות, אחד בין-השמשות דרבי וחדה ואחד בין-השמשות דרבי יוסי, ומה דאגו פתמירין לנהג רבני יהודא לענין שבת וכהן דברים, אפשר דבזה שיש בלאו הכי דעת רבנו תם וסיעתו דעד לערף חצי שעה קדם צאת-המוכבים אגו חושבין אותו ליום, אפשר דיש להקל לענין נשיאת-כפים ונחשבות ליום כל שיש צדו חצי שעה קדם צאת-המוכבים, וצריך ציון: (6) פגז'אברהם בשם תפוח מימוני: (7) פרי-מגדים: (8) בית ואלה רבה ושי"א. ותגרי"א כתב טעם אחר, והוא כמו שחזרתי, וגם בו הלא לא נהנו לשא בפנים, ואין לענין בסימן קכח פצ"ח טר דושים סבב תמ"א שיש מקומות שנושאים בפנים בנעילה, שפעם מהו המקומות קקומות יש: (9) מגז'אברהם ושי"א: (10) ותוספות פתבו, ללכות השכינה למעלה, שנאמר 'עלה אלהים פתוצעה', לכן יפקודו איש את אחיו בצאתו מבה"ה פרוץ שאומרים בשבת יום טוב יום טוב' (י) אש לחברו: (י) אחרונים: (י) טור: (י) פרי-מגדים ושי"א:

הלכות יום תפילות סימן תרכ"ג

ביאורים ומוסכמים

[משניב ס"ק ג]

ואמר במקום 'תפילות' (כו'), הני נק שבות דשבות⁴.

3) ואם טעה ואמר 'כתבנו', כתב הדעת תורה (ס"ב) שאין צריך לחזור, כיון שאפילו לא אמר כלל אין צריך לחזור, והוא הדין כשטעה בו, וכן כתב בש"ת שבת הלוי (ח"ד סי' נד אות ח). ובספר קיצור הלכות המועדים (להגרי"ש רבליצקי, דיני תפילת נעילה ס"ה) כתב שכל זמן שלא אמר את 'יהשם' של סיום הברכה, יכול לחזור ולאומר, וכן כתב המשניב לעיל (ס"ה תקפ"ב ס"ק טז) לענין מי ששכח בעשרת ימי תשובה לומר 'זכרנו לחיים' וכו'.

4) וכמבואר לעיל (ס"ה טז ס"ק כ) שדבר שאסור ליהדוי לעשותו רק מדרבנן, מותר לומר לנביר לעשותו לצורך מצוה וכו', שכן שאיסור אמירה לנביר הוא מדרבנן, הרי זה שבות דשבות, ולא גורו חכמים באופנים אלו, וראה מה שכתבנו שם.

והרמ"א לעיל (ס"ה רע"ג) כתב שמותר לומר לנביר שיטלטל נר אפילו כדרכו ושלא לצורך מצוה, וביאר המשניב שם (ס"ק לא) כיון שגם הישראל יכול לטלטל את הנר בעצמו על ידי טלטול מן הצד, וכתב במשניב שם (ס"ק כט) שאין להתיר זאת אלא לבני תורה, שגם יבואו להקל בוה יותר.

[משניב ס"ק ד]

קדנך שפיקרי פשאך הפלות היום⁵.

5) ולענין ברכת 'מעין שבע' בערבית כשיום כיפור חל בשבת, כתב השו"ע לעיל (ס"ה תרי"ט ג') שלא מזכיר בה את יום כיפור, וביאר המשניב שם (ס"ק יא) שברכה זו נתקנה בגלל שבת ולא בגלל יום כיפור, שהרי כשחל יום כיפור ביום חול לא אומרים ברכת 'מעין שבע'. והקשה בשע"צ שם (ס"ק טז) שאם כן למה בתפילת נעילה מזכיר את השבת, הרי אם לא היה יום הכיפורים לא היה מתפלל נעילה בשבת, וביאר שיום כיפור הוא יום שחובה להתפלל בו ארבע תפילות, ואם כן גם בתפילת נעילה שהיא מחובת היום יש להזכיר את השבת, מה שאין כן ברכת 'מעין שבע', שאפילו בשבת אינה חובה מצד היום [אלא משום סכנה, ראה משניב לעיל (ס"ה רס"ח ס"ק כ)].

[משניב ס"ק ז]

ופותחין הארון לכל תפלת הנעילה⁶.

6) והאם צריך לעמוד כשארון הקודש פתוח, בשע"צ לעיל (ס"ה קמו ס"ק יח) כתב שהעולם נוהגים בכל זה לעשות הידור לתורה ולעמוד, וכמו שכתב ה"י (ח"ד סי' רמ"ב ס"ק יג) ובגדר מנהג זה, כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ה סי' לח אות ה) שאינו חיוב ואפילו לא מטעם מנהג טוב שנהגו, אלא הוא רק מצוה בעלמא, ואותם שלא החמירו בזה אין להזהר אחריהם, כיון שכונתם שכשיושבים יכולים לכון יותר בתפילה, אך ראוי לעמוד כדי שלא תצא תקלה בגללם, שאנשים לא יבינו למה אינם עומדים. מאידך, הגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' קע"ח) לא נהג לעמוד כשפתחו את הארון הקודש לפיוטים או בזמן תפילת נעילה, וראה מה שכתבנו בשע"צ לעיל (ס"ה קמו שם).

וכשאין לציבור ספר תורה ורוצים להביאו רק כדי שיהיה להם ספר תורה בארון הקודש בשעת נעילה, הורו הגרי"י קרליץ והגרי"ה קניבסקי (גליון מים היים לגרי"א דינר מס' 94) שמותר להביאו, ואף שכתב הרמ"א לעיל (ס"ה קל"ח סי' ד) שאין להוציא ספר תורה מבית הכנסת אפילו כדי לקרוא בו, אלא אם כן היה מונח באותו מקום קודם לכן יום או יומיים וראה במשניב שם, מ"מ כיון שנחשב

הדבר כמצוה לכבוד התפילה מותר. וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ה קל"ח ס"ק מו).

[משניב ס"ק ח]

אם כבר חשקה אין נושאין פפיים⁷.

7) ולשאת כפיים בבין השמשות, כתב בשע"צ (ס"ק יא) שצ"ע, ולא הכריע למעשה. הורו הגרי"י איערבך (מחזור המפורש ליום כיפור עמ' 2) והגרי"ש אלישיב (מחזור המפורש שם ובקובץ תשובות ח"ב סי' לד) שבדיעבד יש לסמוך על השיטות שעד שלש עשרה וחצי דקות אחרי השקיעה עדיין נקרא יום, והוסיפו שלכתחילה יש להקפיד שלא להיכנס לספק של נשיאת כפיים בלילה וגם לברכות לבטלה, ואם רואים שהזמן דחוק ידלגו על חלק מהפיוטים שבחזרת הש"ץ, וכן כתב בש"ת אור לציון (ח"ב פ"ח תשובה יג).

[משניב ס"ק יא]

שפוקעלה לעלות למעלה משקעה רקיעים⁸.

8) וטעם נוסף לזה, כתב לעיל (ס"ה ס"א ס"ק כז) שמשבחים את הבורא יתברך שדר למעלה משבעה רקיעים, והפי' החיים (ס"ק כז) כתב שהטעם שכתב כאן מקורו בסמ"ק (ס"ה רב"א בהגהות הסמ"ק אות ה) שהביא הבי"י (בסי' תרכ"ד). והטעם הנוסף שכתב המשניב לעיל הוא מהתוס' בברכות (לד, א ד"ה אמר).

ובטעם הדבר שאומרים 'ברוך שם כבוד' וגו' שלש פעמים ולא חוששין שנראה כמקבל עליו שתי רשויות, כתב לעיל (שם) שדוקא 'שמע ישראל' אסור לומר פעמיים, כיון שהוא עיקר מלכות שמים, וכיון שכבר קיבל עליו עול מלכות שמים פעם אחת בלבד, שוב אין חשש לומר 'ברוך שם כבוד' וגו' יותר מפעם אחת.

[משניב ס"ק י"ב]

ותקעין⁹ (כו'), בין השקשות קטר¹⁰, והיא שבות לצורך מקנה¹¹.

9) ומי שמתפלל ביהדות, כתב במועד לכל חי (להגרי"ה פאלאגאי, סי' יט סוף ס"ק קד) שאין צריך ללכת לתקוע לו.

10) ולענין קדיש שתקבל שאומרים לאחר תפילת נעילה, כתב לעיל (ס"ה רל"ד ס"ק ז) לענין תפילת מנחה, שאם סיימו את התפילה לפני שהשכה ואמרו אבינו מלכנו או שאר תחנונים עד שחשכה, שוב אי אפשר לומר את הקדיש, כיון שהתפילה היתה ביום והקדיש הוא בלילה, אבל אם התפילה עצמה נמשכה בלילה, אומרים קדיש גם בלילה. והוסיף בשע"צ שם (ס"ק ה), שאפילו אם התפילה עצמה נמשכה רק עד צאת הכוכבים מותר לומר קדיש, כל שלא סיימו את התפילה ביום. ומשמע במשניב שם שהוא הדין לענין תפילת נעילה, וכן כתב הפמ"ג (ס"ה רל"ד א"א ס"ק א) שנעילה דינה בתפילת מנחה של כל השנה.

ואם סיימו את חזרת הש"ץ קודם שקיעת החמה, משמע בחיי אדם (בלל לג ס"ג) [לענין תפילת מנחה] וכן כתב במטה אפרים (ס"ח) שאפשר לומר קדיש שתקבל בבין השמשות.

11) אמנם לגבי בין השמשות של מוצאי שבת, כתב לעיל (ס"ה שנ"ב ס"ק ב) ובביה"ל שם (ס"א ד"ה בין השמשות) שלמעשה יש להחמיר בשבות לצורך מצוה, כיון שאין אנו בקיאים בזמן בין השמשות מתי מתחיל הזמן שכבר ודאי אינו יום, ובטעם הדבר שלגבי זה הקלו, כתב במחצית (ס"ק ד) שאף שבכל בין השמשות של מוצאי שבת הסתפק המג"א אם אפשר להקל בשבות לצורך מצוה, כאן הקלו מחמת כמה טעמים שיש לתקיעה זו, וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק ג וס"ה שנ"ב שם).

באר הגולה פד

הלכות יום הכפורים סימן תרכג תרכד

קדיש לאחר געילה, וקצת מקימות נהגו לתקצ קדים קדיש:

תרכד סדר מוצאי יום הכפורים, וכו' ה' סעיפים:

א הריף וקראיש
מנא דרב, יומא סיד
ב ובזאא שם פיא
ג ומפיים קסוק כט
מחלות שבת ושאר
פוסקים ד מירא
דכדי יסוק קסוקים
ניד ד שם קסוקא
ו קליבו ד חוב
ז סגיד קסוק כט
מחלות שבת קס
סוקס

א (א) מתפללים תפלת ערבית, ואומר הקבלה ב' חונן הרעית: ב ה' צריך להוסיף מחל על הקדש (ב) גם ביציאתו, (ג) שמימינו קצט אחר יציאת הכוכבים: ג (ד) המבדילים על הכוס, ואין מברכים על (ה) הקשמים (ה) אפלו אם קל להיות בשבת: ד (ו) המברכים על האור. ואין מברכים (ו) במוצאי יום הכפורים על האור שהוציאו (ז) עתה מן האבנים. *ויש אומרים שמברכים עליו (ט) מעמוד (ד) ראשון ואילך: ה' ישנאל שהד ליק מעובר כוכבים, אין מברכים עליו במוצאי יום הכפורים, אך על-פי שפמיצאי שבת מברכין עליו, (י) שאין מברכין במוצאי יום הכפורים אלא על האור ששבת ממעור יום

באר היטב

וסי, וכן עקר: (ג) עתה, אפלו קל בשבת, להורות שיום זה קדש ששבת מן האור, מ"א: (ד) ראשון, פי שהדליקו בו א' מאותו שלקבת, עין סוף סעיף ה:

(ה) מבדילים, ומת ברחיצה ובכלם קדם שיבדיל, מ"א, ע"ש: (ז) הקשמים, ופי"ח כתב בשם מהר"ל ואבן עזר, ונשיל ששחל לשבת יש לברך על הכשמים ואין פאן ברכה לבטלה פיון שנהנה, מ"א

באר הגולה

* ויש אומרים שמברכין עליו מעמוד ראשון ואילך, הנה אף שראיתי לאיזה אחרונים שכתבו שבמקום החמק יש לקמך על דעה זו ולברך במוצאי יום הכפורים על גר שהדליקו מן האור של אבנים, ורק בעמוד ראשון אסור, לא העסקתי זה, דהמגן אבנתם כתב דיון של סעיף ה סותר זה, דשם מוכח לדאי דגר השני שהדלק מאור שלא שבת אין לברך עליו, והצמיקו הגר"ז גס"כ לסתמיר, וכן כתב הגר"א דדיון דסעיף ה סותר להיש' אומרים הנה, דיון דסעיף ה הוא נובע מהרמב"ם, והצמיקוהו פמה ראשונים, יש מן שכתבו בשמו ויש מן שכתבו כן בדעת עצמן להלכה, הלא היה המגיד משנה והריטב"א והלמ"ד רבנו גרונ"ם (שהוא במ"א) והרא"ה כהדלשי על הרי"ף דברכות ומתירם הלא היה כהדלשי לפסחים, ודעת ה"ש אומרים נראה שהוא רק דעת חידאי, לכן לא העסקתי דברי המקלן בזה, ומה שהקל הרמ"א בהג"ה לקמה לברך על גר של בית הכנסת וגר שהדליק מפרו ביתו (אף דגר של בית הכנסת לבר חוששין, שהוא עשוי לכוור, מפל קום סמירן בהתקדקו יחד עם גר אחר שהדליקו מפרו) ולא היו כמברך על אור מן עצים ואבנים, ולכאורה דאף מן דעת רמ"א להקל בדעת ה"ש אומרים הנה, אבל באמת זה אנו, דשם הרבה ראשונים סבירא להו דיש לברך במוצאי יום הכפור על גר של בית הכנסת שהוא אינו נעשה לכוור, ולגר על-דל פנים יש להקל על גר אחר בהצטרף עמו, מה שאין מן להצטרף גר עם אור היוצא מן אבנים אפשי דגם רמ"א מודה דאסור:

משנה ברורה
וכי, ואחר שתקע, המנהג שאומרים השליח צבור והקהל לשנה הפאה בירושלים:

א (א) מתפללין תפלת ערבית, עין לעיל פסימן רצ"ג סעיף א וכתבנה ברורה שם: ב (ב) גם ביציאתו, עין לעיל שם פסעיף ב ובמשנה ברורה ובאר הגולה שם: (ג) שמימינו קצט אחר יציאת הכוכבים, וחוץ הזמן הזה אסור (ה) באכילה ורחיצה וסיכה וכו', אף אין שיעור להחוספה, ועל-כן פיון שמתפללים אחר צאת הכוכבים, מתרים בכלם (ז) אף שצדקן לא הבדיל על הכוס, רק באכילה ושתיה אסורים עד אחר הכדלה, בין אם קל בחל ובין פשחל בשבת: ג (ד) מבדילים וכו', ובמקומות שמבדילים בבית הפנסת על הכוס בכל מוצאי שבת יום טוב, (ג) גם עכשו ובדיל השליח צבור, ונשעים מן הכוס לקט"ו, או (ד) אף לגדול, מי שהוא מתבנן לצאת מהקבלה זו: (ה) אפלו אם קל להיות בשבת, שטעם הברכה (ס) כדי להשיב את הנפש מפני הנשמה ומה שהלכה לה, ועכשו ביום הכפורים לא היה בו נשמה ומה מפני הפענית, (ו) אבל רבים מהאחרונים חולקין על זה וסוברין דכשתל בשבת יש לברך על הכשמים, ואין פאן שיש ברכה לבטלה פיון

שפנה, ומפל מקום אין להורות לצבור מן ולמחות פנים פקום שנהנו בבית הכנסת שלא לברך על הכשמים, רק לעצמו בביתו) וכול לברך [פמ"ג], אם קל בשבת (י) אומרים יחין לר"ש, ואין אומרים ויהי נעם' וצאפה קדוש' לפי שחג הסכות קל באמצע השבוע: ד (ו) מברכים על האור, לפי שפסקה הנאחו בו ביום, שקל היום לא היה יכולין להשתמש בו ועכשו התר לו: (ז) במוצאי יום הכפורים על האור שהוציאו וכו', והוא הדין ששהוציאו מן צצי גפרית [שקודין שנועפעלע"ה] וכל פי האי זנא, ומה ששפנה יום הכפורים משבת הוא, משום דטעם (ח) שמברכין על האור במוצאי שבת, שאינו אלא לזכר שנובא האור במוצאי שבת, שאדם הראשון הקיש האבנים במוצאי שבת זה בזה והוציא מהן אש, לכן מתר לברך על אש פזה ממה שהוציאהו עתה, אבל במוצאי יום הכפורים מה שמברכין על האור הוא להורות שיום זה היה קדוש משאר ימים טובים ונאסר להקציר בו אש, וצפה התריע, והרי האש דבר חדוש ומברכין עליו, וזה לא שיהא אלא באור ששבת, ורצה לומר, שהיה בעולם ביום הכפורים פשע שבימה ופסקה הנאחה מפנה בו ביום ועכשו התר לו, מה שאין מן באור זה שלא היה בעולם ביום הכפורים: (ט) אכן אם קל יום הכפורים בשבת, מתר מדינא לברך במוצאי שבת על אור זה, (י) אכן מנהג העולם להחמיר, (יא) ועל-דל פנים בגר שהדליקו מן האור שהוא בודאי יש להקל: (ח) עתה מן האבנים, לאפיקי אם הוציאו אתמול מן האבנים, בודאי מתר, פיון ששבת ביום הכפורים: (ט) מעמוד ראשון ואילך, הנה שהדליקו גר אחר מאותו שלקבת, וטעמם, שגם זה נקרא אור ששבת ואינו אור הנבא מתוך: ה' (י) שאין מברכין במוצאי יום הכפורים וכו', ומה דאנו מקלן בזה במוצאי שבת, הוא מפני שהוא מברך על תוספות שלקבת של התר שנתוסף בגרו של ישנאל (ולא על מקור האור ששאב מגרו של עכו"ם, ותוספות שלקבת זו לא היה בעולם ביום הכפורים כי אם גולד עכשו, ודוקה לאור היוצא מן העצים

שער הציון

תרגום: 1 גפרורים.
(ה) פשה אפרים: (ג) מנגן אברתם ושי"א: (א) מנגן אברתם ושי"א: (ד) והוא הדין אף לעצמו אם מהפנן לצאת מהקבלה זו: (כ) פל בו: (ו) ב"ח ופוש מהר"ל ואבן עזר, והסרשיל' ומגן אברתם וסי' ומג"ז וטהר אפרים ובגני' ישע' [עין שם שכתב דאברהם ביום הכפורים בודאי היה בו גס"כ נשנה ומה קשתל לשבת, ע"ש]: (י) אחרונים: (ח) פוסקים: (ט) הנה מנגן אברתם סי' קצ"ט וכתב: מפשע דאפלו קל יום הכפורים פשע גס"כ אין לברך במוצאי על אור היוצא מן אבנים: ואף שהצמיקוהו אינו אחרונים לא העסקתי, דבאמת אין שום משקעות בטרד ושלחן צדק פלל על זה, והמעין בברכי משה מוכח שם להפוך, ומה שלא הצמיקו בשלחן צדק אפשי משום דמלתא דפשיטא הוא להקל כיון שאנו במוצאי שבת נבא האור, ומצאתי שגן כתב בפשיטות בהשבת נענס צורה סימן יח, וחפשי בראשונים ומצאתי מן הגדאי כהדושי הנא"ה על הרי"ף דברכות שצא לאור וכן כהדושי ריטב"א על פסחים, ע"ש, אלא שהחמיר גס"כ שנהגו להחמיר: (י) שם: (יא) פשוט, ובלאו הכי הלא יש בסעיף ד דעת ה"ש אומרים להקל, ובכי האי זנא בודאי אין להחמיר:

